

EN GLEMT GRØNLÆNDERVEN

LÆGEN CHR. N. RUDOLPH (1811-1892)

Af dr. phil. *Axel Garboe*

Som berørt i en tidligere artikel her i tidsskriftet (februar 1961) har Grønland både i ældre og i helt ny tid gentagne gange været i søgelyset som findested for jernmeteoriter; men ikke altid var det metalliske („gedigne“) jern, hvorefter der blev fundet blokke i Grønland, af kosmisk oprindelse. Mest omdiskuteret har de Nordenskiöld'ske jernblokke fra Uivfaq på Disko været. Med imponerende skarpsindighed og ikke mindre imponerende sejr udholdenhed fremskaffede grønlandsforskeren og geologen dr. K. J. V. Steenstrup (1842–1913) beviser for, at Uivfaq-jernet er tellurisk jern – hvad der iøvrigt ikke gør disse jernmasser, hvorefter en blok på 6,5 tons ligger i Mineralogisk Museums gård i København, mindre interessante i videnskabelig henseende.

Før Disko-blokkene blev fundet, var der – som berørt i den ovennævnte artikel – hjembragt til København to mindre jernblokke, der oprindeligt blev anset for at være jernmeteoriter, men som senere har vist sig at høre hjemme på vor klode ligesom Uivfaq-jernet. Hinrich Rink havde omkring 1850 hjembragt en metallisk jernklump på ca. 10 kilo fra Niaqornaq, Jakobshavn distrikt, og lægen Chr. N. Rudolph havde lidt senere hjemsendt en jernblok af lignende størrelse fra Fortune Bay, Godhavn distrikt. Begge disse fund opførtes – men altså fejlagtigt – som meteoriter i den fortegnelse, som den daværende professor i geologi, G. Forchhammer offentliggjorde.

At Hinrich Rink foruden at være en geolog af betydeligt format tillige var en af grønlændernes bedste venner, er velkendt og gentagne gange skildret i litteraturen. Langt mindre kendt er denne side af lægen Rudolph's virksomhed. Selvom denne mand ikke på langt nær kommer op på siden af Hinrich Rink, fortjener han dog at mindes som en af de mange danske, der under deres virksomhed i Grønland blev knyttet nær til grønlænderne og søgte at være dem til hjælp.

Christian Nicolai Rudolph (1811–1882) var, ifølge Ostermann's biografi i Dansk biografisk Leksikon 20 (1941) 299 f., fra Hertugdømmerne, som dengang hørte til det danske rige, og han fik sin første lægelige uddannelse i Kiel. Den me-

*Fig. 1. Lægeboligen og kirken i Jakobshavn (1847), tegnet af C. Rudolph.
(Gengivet ligesom de følgende illustrationer efter Det kongelige Biblioteks eksemplar).*

dicinske og den kirurgiske uddannelse var dengang ikke samlet under et. Den unge Rudolph blev uddannet som kirurg, og som 19-årig blev han ansat som kompagnikirurg ved det holstenske infanteriregiment. En videre uddannelse fik han i København, hvor han i 1833 bestod eksamen ved Kirurgisk Akademi og blev bataillonskirurg i den danske hær.

I 1839 rejste den endnu ikke 30-årige kirurg til Grønland som læge i Jakobshavn. I femten år, skriver Ostermann, „bestred han dette meget krævende og strabadserende Embede, som omfattede hele Nordgrønland fra Egedesminde til Upernavik.“ Efter et ophold i Danmark vendte dr. Rudolph igen tilbage til Grønland, hvor hans livs arbejde lagdes.

Dr. Rudolph var en mand med interesser. Han var en af dem, der på opfordring fra Videnskabernes Selskab i København til stadighed foretog meteorologiske iagttagelser. Og for professor Forchhammer eftersøgte han meteorjerner. Herom skriver han i et brev til denne den 14. januar 1855 (Mineralogisk Museums arkiv), at han ved grønlændernes hjælp undersøgte en kyststrækning på henved seks mile ved Niagornaq, hvorfra Rink's jernblok stammede, men resultatet var negativt. Imidlertid opgav Rudolph ikke derfor sagen, men udlovede en passende ducør, og det bevir-

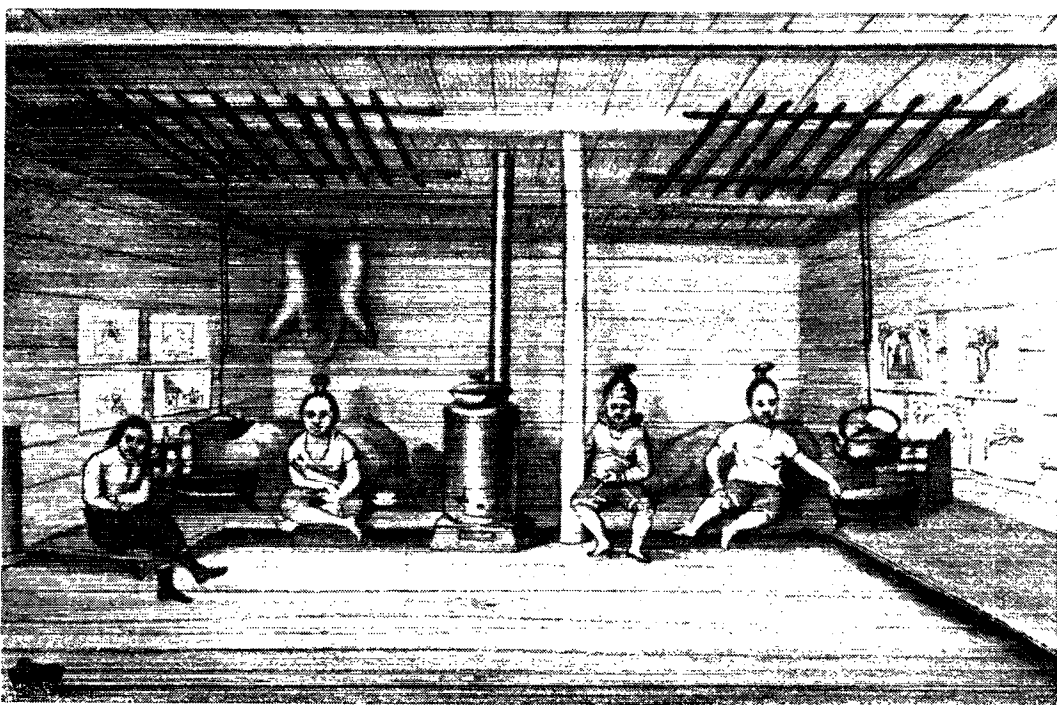

Fig. 2. Det indre af et forbedret grønlanderhus, Jakobshavn 1847. tegnet af C. Rudolph.

kede, at en grønlander i oktober 1852 kom til ham eller rettere sagt til „handels-assistent Hansen“ med en jernblok af lignende størrelse som Niaqornaq-jernet; den var som ballastmateriale kastet i land fra jagten „Ane Møller“ ved Ritenbenk og stammede fra Fortune Bay på Disko.

Som nævnt betragtede professor Forchhammer også denne jernblok som meteorisk og tilbyttede sig ved dettes hjælp til Universitetsmuseet „et meget smukt Stykke af det Pallasiske Meteorjern fra Krasnojarsk i Sibirien,“ d. v. s. den tysk-russiske forskningsrejsende Pallas' fund fra 1771.

Som læge fik dr. Rudolph et indblik i, hvor meget der iblandt grønlanderne trængtes til sundhedsmæssig oplysning. I 1852 udgav han derfor et lille skrift (med dansk og grønlandsk tekst) „Om smaa Børns Pleje“; det blev genoptrykt i 1870. Og samme år (1852) udgav han første hefte af en planlagt række småskrifter, som i ord og billeder (tegnet og malet af dr. Rudolph selv) skulle give grønlanderne „en Fremstilling af deres eget Land og Skikke og paa en belærende Maade virke vækkende baade paa Unge og Gamle.“ Titlen er „Aksillisæt innuin nunnejnnit. Billeder af Grønland. Kjøbenhavnime. Nak'k' itersimasut Bionco Lunub nak'k'itáiviane.“ Også heri søgte dr. Rudolph at hjælpe grønlanderne til en bedre hygiejne.

Fig. 3. Grønlandsk dans i et af Handelens huse (C. Rudolph, 1847).

Det første billede i heftet viser det indre af et grønlanderhus i Jakobshavn, sådan som det kunne blive. Teksten, grønlandsk og dansk, lyder: „Grønlandernes Huse ere byggede af Sten og Tørv og indvendig beklædte med Træ. Da hele Huset kun bestaaer af eet Værelse, hvori de om Vinteren besørger alle huuslige Forretninger, er det en Selvfølge, at man ikke kan finde den Orden og Reenlighed deri, som i de Danskes bekvemmere Boliger. Naar Konerne imidlertid ville være flinke, kunde Manges Huse dog være langt reenligere, end de nu ere, og da Reenlighed er nødvendig til Sundhedens Vedligeholdelse, ville mange Sygdomme, hvoraf Beboerne i de ureenlige Huuse nu hemsøges, derved forsvinde af sig selv. Handelsbestyrelsen har i de senere Aar ved Oversendelsen af billige Kakkellovne og Træmaterialier bidraget overordentlig meget til Forbedringen af Husene, og Grønlanderne ville derfor bestræbe sig, at benytte denne Velgjerning med Skjønsomhed.“

Det næste billede i heftet har ikke noget med hygiejne at gøre, men giver et lille folkelivsbillede fra 1847. „Dands er Grønlandernes kjæreste Forlystelse,“ skriver dr. Rudolph, „og de benytte med Glæde Leiligheden dertil, saa ofte den tilbyder sig. Men da deres egne Huse ere for smaa, tillader Bestyrelsen dem med Beredvil-

Fig. 4. »Isblinken (indlandsisen) i Sermersoak«, efter tegning af Chr. Rudolph (1847).

lighed at dandse i Handelens Bygninger, og denne Tilladelse indskrænkes kun, naar der forefalder Uorden, hvortil ungdommelig Kaadhed som oftest giver Anledning . . . det gjør et ret behageligt Indtryk at see den pyntede Ungdom med Liv og Lune følge Fiolinens og Trommens Toner.“

Heftets tredie billede med tilhørende grønlandsk og dansk tekst (figur 1) søger også at give grønlænderne gode impulser. „Den store og smukke Zions Kirke ved Jacobshavn er den ældste Kirke i Nord-Grønland. Altertavle, Prædikestol og Døbefond ere ny og smagfulde, og vi ville ønske, at Kirken ogsaa snart maa faae et Orgel, da den besøges flittigt af en talrig og gudfrygtig Menighed. Det er en stor Uskik ved Gudstjenester i Grønland, at Forældrene tage selv de mindste Børn med, hvorved Andagten ofte forstyrres, og vi ville derfor haabe, at der efterhaanden maa skee en Forandring herved. Præsten og Lægen ere de Embedsmænd, som staae i den inderligste Berørelse med Grønlænderne, og de ville derfor takke Kongen, som sender dem duelige og nidkjære Mænd, der virke for deres Oplysning og huuslige Tilfredshed,“ sluttet der med en svunden tids udtryksmåde, der i sig selv er et træk i tidsbilledet.

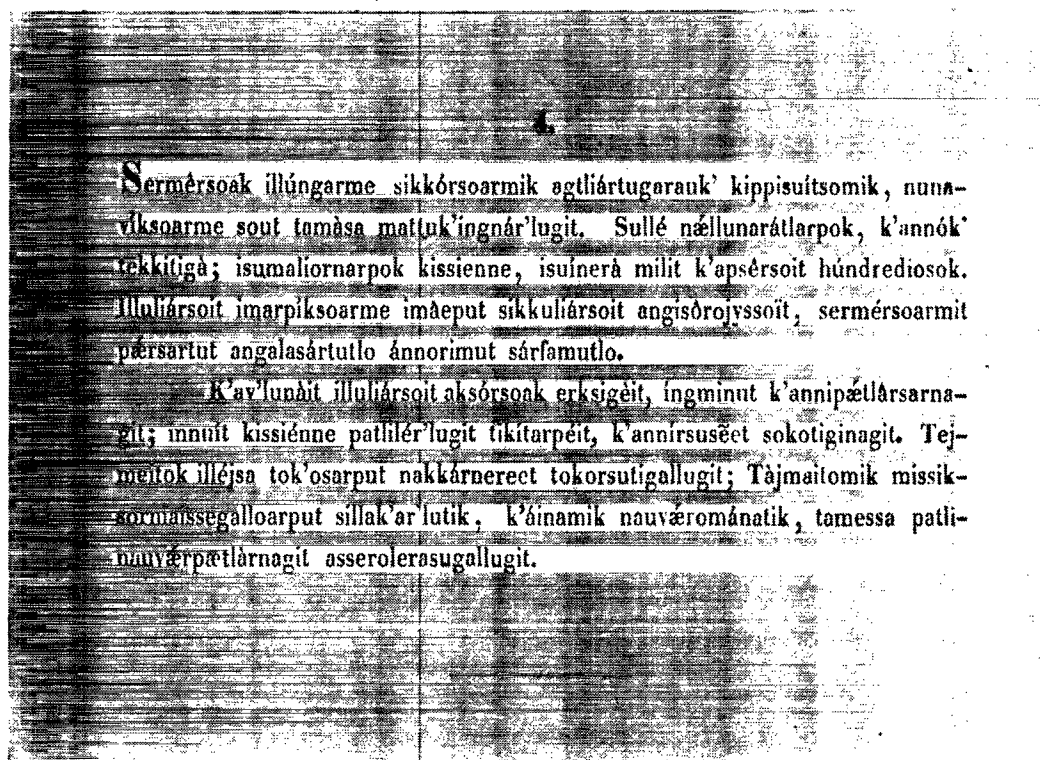

Fig. 5. Den grønlandske tekst til billedet af »isblinken«.

I det lille heftes 4. og sidste billede fører dr. Rudolph læserne ud i naturen, til „Isblinken i Sermersoak“. „Den store Isblink,“ skriver dr. Rudolph, „er en sammenhængende Iismasse, som bedækker det Indre af Grønland. Dens Udstrækning er endnu ubekjendt, men saavidt man kan skjønne, udbreder den sig over flere hundrede Qvadratmile. Isfjeldene, som findes overalt i det grønlandske Hav, ere store Stykker, som have løsnet sig fra Isblinken, og nu svømme frit omkring, følgende Veir og Strøm. De Danske ere meget bange for at komme Isfjeldene for nær, hvorimod Grønlænderne færdes med den største Rolighed tæt ved dem. Imidlertid omkomme dog næsten årlig Nogle ved Isfjeldenes Kalvning, og Grønlænderne skulle heraf lade sig belære, ikke hensynsløs at udsætte sig for en Fare, som de i Almindelighed kunde undgaac.“

Det var før istidsgeologiens tilhængere havde fået opmærksomheden henvendt på Grønlands indlandsis. Men snart skulle dette ske. Netop i de år, da dr. Rudolph skrev sin lille bog for grønlænderne og deri også omtalte „Isblinken“ og isfjeldene, tog Hinrich Rink indlandsisen op til undersøgelse og førte derved geologernes op-

mærksomhed hen imod disse egne. Da der i 1870'erne blev mulighed for fra dansk side at påbegynde videnskabelige geologiske rejser i Grønland i større omfang, blev netop indlandsisens problemer et af de hovedspørgsmål, der blev taget op. „Skal den Theori, at Glacialvirkningerne i Rusland, Nordtyskland, Holland og det østlige England skyldes et sammenhængende Isdække, overhovedet have nogen Betydning,“ skrev professor Johnstrup i 1873, „maa man ogsaa indrømme Nødvendigheden af at antage, at Islaget har haft en dertil svarende Mægtighed, der ikke kan have været mindre, end hvad Rink anfører om Indlandsisen i Grønland.“ – „De Betæneligheder, man tidligere nærede mod at gaa ind paa Gletscherteorien for Skandinaviens Vedkommende, vare især begrundede i Terrænforholdene, som ikke syntes gunstige derfor, men, sammenlignede med dem, der efter Rinks beskrivelse findes i Grønland, er der egentlig intet, der taler derimod, naar blot Temperaturen kan antages at have været tilstrækkelig lav i denne Periode.“ Dr. Rudolph, der havde færdedes ved isblinken og advarede grønlænderne imod for stor uforsigtighed overfor isbjergene, levede længe nok til at opleve den almindelige antagelse af indlandsisteorien som en kendsgerning, der levende illustreres af forholdene i Grønland.

Det er let nok at kritisere dr. Rudolph's lille grønlandsk-danske billedhefte fra 1852. Men det må erindres, at tiderne var andre dengang. At hensigten var den bedst mulige, kan ikke betvivles, og det var planen at lade flere hefter følge, „dersom dette første Forsøg i denne Retning finder Bifald, og det Gode derved opnaaes, som er tilsigtet.“ Foretagendet slog imidlertid ikke an, og der udkom aldrig mere end det første, lille hefte. Men dr. Rudolph's bestræbelser til bedste for grønlænderne fortjener alligevel at drages frem af glemselen. Han var, inden for sin begrænsning, en ven af det store lands befolkning og ville efter evne hjælpe den, hvor han så, at det behøvedes. Hans virksomhed som læge og kolonibestyrer i Grønland, til hans arbejdsdag deroppe endte i 1874, få år før hans død, gav ham forudsætningerne derfor. Et portræt af dr. Rudolph har desværre ikke kunnet opspores.